

Landskap: *Småland*..... Upptecknare: *Lektion Eric Edqvist, Lund*
 Härad: *Konga*..... Berättare: *olika personer; se uppt. bladen*
 Socken: *Långasjö*..... Berättarens yrke: *bakside!*
 Uppteckningsår: *omk. 1910; inl. år 1958* Född år i

- ett grått litet djur hos rik döende man. s. 1.
 Finnkäring hjälpte soldat komma hem på en halmkärra. ^{s. 2.}
 Skata följde man, som var misstänkt för mord. s. 3.
 Dröm om var det fanns vatten. s. 4.
 Troll ville byta bort sitt barn. s. 5.
 Skogssnuvan. s. 6-8.
 Paddor. s. 9-10.
 Kamsa vid fårklippning. s. 11.
 Präst kunde tvinga "fan" att hålla upp vagnen. s. 12.
 Läsning mot skogseld. s. 13.
 Skon i sängen värfvädagen. s. 14.
 Julöl till hästarna. s. 15.
 Tydor av aska. s. 16.
 Gjurkdomar och bot. s. 17-19, 35, 39.
 De dödas julotta. s. 20.

Inöve runt kyrkan vid jul. s. 21.

Förhindra spökeri. s. 22.

Barande kvinna som dog. s. 23.

Dödingar. s. 24, 40.

Ingång. s. 25.

Inskar, som ej fått mjölk hämnades. s. 26.

Kor, som "tappat dräpet." s. 27

Drakar. s. 28-30.

Mördade barn. s. 31.

Förvända synen. s. 32.

Offermynt. s. 33

Spöksyn: hund sprang över vattvet m. m. s. 34.

Vättern. s. 37-38.

Knuta med kvinnohävar m. m. hittades på kyrkogården,
upphittaren sjuk. s. 41.

Gastar. s. 42.

För omkring hundra år sedan låg sock-
nens rikaste och mäktigaste man och kämp-
ade med döden. Det ansågs, att han hade
svårt för att "komma väl här". En afton
såg en kvinna, som satt och vaktade hus
honon, hur det kom liksom ett grått litet
djur och satte sig vid sängfoten.

Flink, som var med i finska kriget, fick hjälpa en finskänning att komma fram till sin hustru i Skellefte julenäm. Kärningen gav honom en palmkärve att sitta på och räddade honom att inte se sig tillbaka.

När Flinken kom fram till Skellefte, fann han sin hustru i Karlsåskan. Eftersom han hade riktiga hästen på, kunde de inte se honom. Innan han lämnade stugan, tog han spännet i hustruens ensked med sig.

På återfärden till Finland vinkade han snegla lite till vänster men stötte i samma ögonblick mot något med foten. Han trodde det var en stubbe på en träsk, men i själva verket var det den högsta kyrkspiren i Stockholm.

Vid kyrksbygget i Långvåg 1789 dagsverkade bl. a. två bönder från Brunsmåla, här kallade Pål och Per. En kväll slog de sällskap, när de körde hem. Pål riddo Brunsmåla, men Per tillades följande morgon, varställd av ett stort sä, död i Väners bäcke.

De båda bönderna hade haft svårt för att dra jämnt. Misstankar riktades mot Pål, men ingen ville säga något. Pål var med på begravningskalaset och lät sig väl bekom^{ma}. Plötsligt kom en skata och slog sig ner i en buske alldeles utanför det stället, där Pål bränt sig. Skatan såg där så länge och strände, att folk lade märke till den. Den skatan blev Pals följeslagare för livet. Han körde den, var han gick och stod: på åker och äng, på jakt och friska, på kyrksesik och ljudningar.

För några år sedan bodde i en backstuga i Skallebo en kvinna, som kallades Läsare-Lena. När hon en kväll var nere i byn för att hämta vatten, sade bondhusströmma till henne, att de hade så ont om vatten, att hon nästa dag fick gå till Munde Kulla och försöka sin lycka där.

Lena tog sin kanna och gick, men hon klågo-
de sin nöd för Gud, ty hon visste, att det var
vattenbrist också i Munde Kulla.

Om natten hade hon en underlig dröm. Hon
var ute och gick, och brist det var, stannade
hon vid en gran och började gräva. Följande
morgon steg hon tidigt ^{upp}, tog kanna och häckla
med sig och gick ut i kagen. Hon fann snart
den plats hon drömt om, begynte häckla och
fick strax mycket vatten, ty hon hade stött på
en mäktig vattenådra. Efter den dagen kunde
granarna hämta vatten hos Läsare-Lena.

En troll kom för att byta bort sitt eget barn mot en människobarn, men det blev liggande på marken tillsammans med det andra barnet. De båda barnen uppfostrades tillsammans. När trollbarnet blivit så stort, att det kunde hjälpa till i husarbetet, visade det sig, att det inte kunde tvorskrusa brödet, som batades till jul. Då fostermodern snubblade flickan, kom trollen och hämtade henne. Det sade:
"Tack skall du ha, för du min dotter föds,
men skam skall du ha, för du henne stötte."

ACC. N:R M. 15019:6.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Skogsnyvras man heter Gunte.
Det förekommer som rivord ("kante").

En bondpojke umgicks med en
skogsnymfa. Hon lärde honom att skjuta
med vitlöke och röseten och det vita,
som växer i jorden. Med sådan ladd-
ning sköt han skogsnymfan jälv, och då
blev hon som "en dödher".

I en av byarna i södra delen av Länga-
sjö bodde för många år sedan en bonde,
som på gånsteden blev rätt så besynnerlig
och hade en del ärtor (konstiga pärlor) för
sig. Bl.a. berättade han skogsnyvran. Utrus-
tad med en gammal pistol red han
över stek och sten och skrek, att han
såg henne och skulle skjuta henne.

Berätaren slog som pojke ihjäl en padda
och grävde ner den. Händerna svullnade
på honom. Han tvingades utgå och gräva
upp paddan, ödmjukt be den om förlåtelse
och därtill offra tre silverpenningar. Det
hjälpte.

ACC. N:R M. 15019:10.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Man skall inte hata paddor.
"Paddor det är ett släkte för sig, det
är människovunn."

Färklipning.

När man klippt färet, skulle man
säga till det:

! Står upp svanen, kom igen färet
om luften!

Om en präst vid namn Rindenberg,
som för länge sedan skall ha varit
vice pastor i Ringarjö, berättas, att han,
om ett hjul gick sönder, kunde tvinga
fan att springa och häkka upp vagnen.

Läsning mot skogseld.

Gumle Jonsson i Karsamäla kunde
stämna blod och gå omkring skogseld.
Han lyste:

- Eld, eld, stanna städigt och stilla,
som Kristus stannade vid korset och
lät sig korsfästa.

Sädefter Fader vår och Velsignelsen
med all andakt.

Horn i sängen värfundagen.

En kvinna, som i slutet av 1800-ta-
let bodde i fästingstugan vid Rånge-
jö prästgård och i vanliga fall kalla-
des Nils-Peters Emma, hade väffer-
den en horn i sängen hos sin man.
Denne blev alldeles ursinnig.

ACC. N:R M. 15019:15.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Julöl.

*På julaftonskvällen skenke ni stanna
från julen tusentals silverbägare.*

För en mansålder sedan var det i
Långgärd ej ovanligt, att de gamla på
julaftnastvällen omsorgsfullt strökte och
jämnade ut askan i den öppna spi-
sen. Syntes sedan på morgonen en barn-
fot värd inåt rummet, betydde det, att
ett barn skulle födas i huset. Syntes där-
emot fotspår, som var riktade utåt,
bödade det dödsfall i familjen.

Stolsteget eller härbrät (häjbräjt)
fick man, om man smurade på kläden.
Om man såg en ekbult eller en ek-
spåra på ögat, kunde man tugga bort
sjukdomen.

En flicka i Karsamåla, som led av
fallandesot, blev omkring 1910 botad där-
igenom, men man vid statet av en feber
kastade lungan och lever i ansktet på
hemma.

Leten.

Om man råkade ut för en gäst och
kände sig obehaglig och ikamående,
var man leten. Man kunde bli bra
igen genom att bita över ryggen på en
gäst. Särskilt farligt var att ricka
ut för en gäst, som var uppdragad.
Då blev man dagleten.

De dödas julotta.

En kvinna kom till Långmjö kyrka
julotta, då de döda hade gudstjänst.
En annan kvinna, som nyligen hade
dött, kom emot henne och varnade
henne. Hon skyndade då ut och läm-
nade kappan efter sig. När folket i
vanlig tid kom till julotta, var kappan
som söndersliten i smältas.

En äldre kvinna, mor Lina på Klösta-
krogen, berättade, att hon en juldagen
upptäckt ett snöre, som var draget
runt Långgörs kyrka. Jag fick det in-
trycket, att hon satte förhållandet i
samband med något ilderdumligt bruk.

Da en bonde i Karsamåla, som
kunde lite mer än andra, kunde
på sig, att han inte hade lång tid
att leva, sade han till sin son: "Bliv
ett rep om mig och bräderna, så
spökar jag inte."

Om en kvinna, som är med barn,
dör, skall man i kistan medlägga
en sisare och dessutom till barnet
"lista och pinna". Dessa saker fiets
en hustru i Kallamåla, som dog för
femton år sedan, med sig i graven.

Omkring 1910 såg jag en ridsak, som
finns i en grav på Rångavjö kyr-
kogård.

En äldre man i Långsjöby hade tidi-
gare bott i ett hus, som var byggt tvärs
över en gammal kyrkväg. I detta hus
var det ganska oroligt julaftons kväll.
Gång på gång knackade det på dörren. Det
var en jämn ström av dödingar, som skul-
le från den vägen till sin gamla hem.

En man vid namn Tapper i Södra
Sundsjö var julkvällen ute och gick i väg.
Han mötte ett par råttor, som drog ett
stort kalmlars. Tapper var inte blyg utan
skrek upp i luset. Det dröjde inte
länge, förrän han var nere i Hasslestad
inte långt från Ronneby.

En man och hans hustru var nyheteria-
na till skrift (skulle gå till närvaranden). De
trådade lång väg till kyrkan och glömde i
trädskan på söndagsmorgonen att ge
snokarna mjölk. På vägen kom hustrun
att tänka på sin förrummelse och vände
då genast tillbaka hem. Då var det e-
medelstid för sent. När mannen på efter-
middagen återvände från kyrkan, fann han
hustrun i hjällsten av de förbittrade omma-
na.

Om en ko eller oxe, som inte kan i diisla,
brukar man säga, att den "tappat drä-
pet". Detta måste bitas upp. Är det en
ko, som är sjuk, skall en pojke, när
det en oxe, skall en flicka klättra upp
på ett tvärtak och där genom ett mycket
handtag bita av en grässtrå. Detta kallas
att bita upp dräpet. Det arbitra
grässtrået baktas in i en kaka, som det
sjuka kreaturet måste äta upp.

Ibland om hästkråkarna kan man få
se liksom ett eldklot fara över trädtop-
parna med en hel svärm av gnistor efter
sig. Så är det draken, som blivit osund och
stånar till ett annat ställe.

Över drakarier lysen det eld. Skräddaren
Peter Sten i Harebo, död 1869, sprang efter
lysen från drakarier och letade efter skat-
ter, tills han blev utfyllig.

När draken solar sin egendom, kan
den se sig som en massa smokar.
Kastar man till dessa en kniv eller ett
mynt, så förvandlas smokarna till sil-
ver.

Det var en rik bonde, som dog utan att
ha talat om, var han gått sina pengar.
För att få reda på gömstället band hans
två söner en korkälla om halsen på den
döde. Fram på natten hörde de klängen
av skällan. Den döde trawlade sig upp
och vandrade ned till en källarstuga.
Här fann sönnarna morgonens därpå en
blodlever. Av denna skulle det ha blivit
en drake.

På en överligt isolerad gård i södra delen av
Konga härad bodde omkring senaste sekelskiftet
en ungkarl och hans hushållsfolk. Med denna
fick han ett barn, som omedelbart efter födelsen
avlivades, varpå den döda kroppen grävdes ner
under lagårdsgolvet. Så skedde gång efter gång.
Till slut sålde mannen gården och flyttade där-
ifrån.

Den nye ägaren och hans familj förde stunden
jämmer från lagården. Det hände också, att
okända småttor syntes leka rote på ången i
närheten av lagården. Detta föranledde mis-
tankar och undersökningar, som resulterade
i att lämningar efter de mördade barnen på-
träffades under lagårdsgolvet.

Uppmärksamheten föranledde rättegång och fallande
domar.

När Magnus Kaval blivit fast för försök att utprägla falskt mynt, blev han av fjärdingsmannen i Långgrjö förslad till fängelset i Värjö. När de kom till Orraryd, vände han synen på fjärdingsmannen, så att denne tyckte sig se en hel marknad med bodar och människor. "Kör te sies", sade Magnus Kaval, "kör te sies!" - "Har du skit för dig", röt fjärdingskullen, "så ger jag dig en skott på stann!"

Det är färdigt att tillägna sig värde-
saker, som blivit offerade.

När berättaren tog vara på några
gamla mynt, som han hittat i bäcken
i Getajökran i Ålguboda, vullnade
händerna upp på honom.

Berättaren var för omkring femtio år sedan tillsammans med flera andra och körde plank. Sällskapet rastade vid en liten sjö i Blekinge, som låg alldeles spegelblank. Bäst det var kom en liten vind och sprang över vattnet. När vilan var slut, skulle Lille-Masse köra först. Han hade ett par stora, präktiga hästar. Han fick dem emellertid inte ur stället utan de stod bara och kardade med framfötterna. Då tog Masse upp sin kniv, en stor medel-sjökniv med hornskapt, och höll framför sig tre gånger. Då detta inte hjälpte, kastade han kniven rakt fram över hästarna. I det samma drag kastade han även de två andra hästarna. Då syntes ett stort, förfärligt frustinnes, och varenda trädtopp i skogen böjde sig.

En finne åtog sig at bota et barn
i Plaggeto by från stjernskårer.
"Ge mig en peng." sa finnen, "den
måste offras.

ACC. N:R M. 15019:36.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

" Jag brukar alltid hälsa, när jag kom-
mer ut i verkstan. Man skall alltid hälsa
på värden i huset. Det blir man, det blir till."

Man bör aldrig förorena eller slå ut varmt vatten, var det vara mä, utan ut först mot tre gånger eller säga: "Får jag slå ut, det är för varmt." Då blir vatten varmt och kan bli nära undan. Har man emellertid blivit sjuk och mistänker ut för skadat vatten och inte kan lista ut, var det skedde, skall man skaffa tre olika stenar, av vilka en legat i en iher, en på en äng och en i vatten. Dessa lägges före solens nedgång i en torr gryta med lock på utanför väggen i närheten av den plats, där den sjuke ligger. Så eldas det under grytan, tills stennarna blir röda, då de en stund före solens uppgång tas in i stugan till den sjuke och en i sänder släpps ned i ett kärl med vatten. Den sten, som fräser mest, ger antydning om den plats, där vatten blivit förolämpad. Till den

fortsättning.

platsen går man, lägger ner en silverspegel
och säger: "Om här är någon, som jag gjort
något ont, så ber jag om förlåtelse." Innan
man kommer hem, är den sjuka borta.

När soldatänkan Fliska-Hanna i Riermälå
läste bort ormböte, använde hon följande formel.

Adam och Eva var ute och red. Då sade
Eva till Adam: "Rid på, rid på!" Då
sade Adam: "Jag kan inte, för min häst
har blivit ormböten"

"Blå honom med din anda och piska
honom med ditt ris, så skall han inte
gå ont av det mer än en jordfast sten."

Den biten skulle gäpa över beudet och
läsa formeln tyst för sig själv både före
soluppgången och efter det solen gått ned.

Hanna hade en bror och en syster, som
båda blev botade tack vare denna läs-
ning.

Franses far, Peter, fick en gång säkstekn med en höding. Tillsammans med två bekanta var han en julenatt på väg från Vissefrån till Långgö. I närheten av Pella mila kom en kutt och sållade sig till vandringsmännen. Peter rop för säkerhets skull ut en brödbit och gjöd katten, men denna vörde den inte. "Äter du inte bröd," sade Peter, "så har du inte säkstekn med oss." Därpå sprackade han till katten, så att den flög in på en åker. I samma ögonblick kände Peter det så tungt och besvärligt, och bäst det var, var han långt efter sina kamrater. Till slut bitände han på att gå i vägkanten. Då lätande det en smula. Men ändå fram till Långgö kyrka gick han vid sidan av vägen.

För ungefär trettio år sedan förbrände be-
rätaren på Långgårds kyrkogård en knuta,
som innehöll kvinnokvar, en halvannan-
styver och ett rött sidenband med en
massa knutar på. En bror till henne,
som lossade knuten, blev dödsjukt,
svullnade upp och blev för all framtid
sned i munnen.

Det händer ibland, att gaster slår
sälstap. På Skitenmad mellan Bogesjö
och Brännamåla mötte Torsta-Pelle fem
stycken, som gick och slops på vägen.
"Sams kusiner!" skrek han. Men det
skulle han aldrig ha gjort, för han blev
så illa medfaren, att han låg i sju i
sex veckor.